

Makale Bilgisi: Kahraman, A.D., Yılmaz, M., Midilli Kısa Kroniği. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, ss.717-739.	Article Info: Kahraman, A.D., Yılmaz, M., The Short Chronicle of Lesbos. DEU Journal of Humanities, Volume: 10, Issue: 2, pp. 717-739.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
Gönderildiği Tarih: 15.08.2023	Date Submitted: 15.08.2023
Kabul Edildiği Tarih: 09.10.2023	Date Accepted: 09.10.2023

MİDİLLİ KISA KRONİĞİ

Ali Doruk Kahraman *, Murat Yılmaz **

ÖZ

Midilli Kısa Kroniği, Palaiologos Hanedanı'nın hamiliğinde 1355 – 1462 yılları arasında Midilli ve Enez merkezli olarak çevre bölgeler üzerinde hüküm sürmüş yarı-bağımsız bir devlet olan Gattilusio Lordluğu'nu doğrudan konu edinen ve Gattilusio Hanedanı tarihi olmaya namzet olan yegâne kroniktir. Kaynak 1355 yılında Midilli Adası'ndaki Gattilusio egemenliğinin başlangıcından Jacopo Gattilusio (1404-1428) dönemine kadar yaşananlar hakkında kısa notlar ihtiva etmektedir. Kronik'in önemi, Bizans tarihyazını geleneğinin XIV. yüzyılın ikinci yarısında akâmete uğramış olduğu gerçeği birlikte düşünüldüğünde daha da artmaktadır. Bu çalışmada Midilli Kısa Kroniği'nin neşri, Yunancadan Türkçeye çevirisi yapılarak kaynağın Türkçe literatüre kazandırılması, incelenmesi ve kaynak olarak öneminin ortaya konması hedeflenmiştir. Ayrıca kronikten hareketle Midilli'deki Gattilusio hakimiyet dönemi hakkında da değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Midilli Kısa Kroniği, Gattilusio Hanedanı, Palaiologos Hanedanı, Ege Denizi

THE SHORT CHRONICLE OF LESBOS

ABSTRACT

The Short Chronicle of Lesbos is the only chronicle that is a candidate to be the history of the House of Gattilusio and which directly deals with the Lordship of Gattilusio, a semi-independent state that ruled over the surrounding regions centered on Lesbos and Ainos between 1355 and 1462 under the patronage of the Palaiologian Dynasty. The source contains short notes about what has happened from the beginning of the Gattilusio rule on the Island of Lesbos in 1355 to the period of Jacopo Gattilusio (1404-1428). The importance of the chronicle increases even further when considered together with the fact that the Byzantine historiographical tradition was on hiatus in the latter half of the XIVth century. In this study, it is aimed to publish the Short

* Ali Doruk Kahraman, Dokuz Eylül Üniversitesi, adkuye@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8050-3315

** Araş. Gör. Murat Yılmaz, Dokuz Eylül Üniversitesi, mrrt0935@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3503-0563

Chronicle of Lesbos, to translate it from Greek to Turkish, to introduce the source to Turkish literature, to examine it and to reveal its importance as a source. In addition, based on the chronicle, evaluations will be made about the period of Gattilusio domination in Lesbos.

Keywords: The Short Chronicle of Lesbos, the House of Gattilusio, the House of Palaiologos, Aegean Sea

1. GİRİŞ

Gattilusio ailesi, üyeleri 1157'den beri Cenova Cumhuriyeti'nin Büyük Meclisi'nde¹ ve Cenova adına diplomatik görevlerde² bulunmuş pek çok soylu aileden biridir. Anne tarafından Doria ailesine de mensupturlar (Sağlam, 2019, s. 106). Francesco Gattilusio ve Niccolò Gattilusio adlı iki maceracı kardeş; XIV. yüzyıl ortalarında şanslarını denemek için Ege Denizi'ne ve Bizans İmparatorluğu kontrolündeki kıyılara gelmişlerdir. Korsanlık, Haçlı Seferi, gaza ve ticaret arasındaki nüansın bulanıklaştığı bu dönemde, açıkça korsanlık ile uğraştığı anlaşılan kardeşler bölgeye intikal ettiklerinde, Bizans İmparatoru olan VI. İoannes Kantakuzenos Konstantinopolis'te, Orhan Bey Bursa'da, Stefan Duşan Üsküp'te hüküm sürmektedir. Gattilusio kardeşler bu üç devlet ve onların etraflarını kuşatan sayısız küçük beylik, emirlik, despotluk, lordluk, düklük ve krallık arasında kendilerine bir gelecek kurmak için fırsat kollamaktadırlar. Gattilusio kardeşler ile V. İoannes ve Palaiologos ailesi arasında karşılıklı çıkara dayanan bir ilişki kurmak için uygun şartlar çok geçmeden ortaya çıkacaktır. Francesco ve Niccolò Gattilusio; kendilerine bağlı Cenovalı savaççı, paralı asker ve korsanlardan oluşan grupla, Bizans donanmasının yok hükmünde olduğu bu dönemde, denizler ve kıyılar üzerinde eskiden Bizans donanmasının görevi olan işlevler üstleneceklerdir. Sonuçta Ege Denizi'ndeki dört büyük Latin güç merkezinden birisi haline geleceklerdir (Ahrweiler, 1966, s. 378).

2. Kısa Kronikler ve Midilli Kısa Kroniği

Kısa Kronikler, Bizans kroniklerinin sayfa kenarlarına ve boş kısımlara alınan kronolojik şekilde ilerleyen notlardır. İçerik olarak Bizans ve çevresinde, komşularında yaşanan gelişmelere odaklanırken coğrafi olarak Doğu Akdeniz'e odaklandıklarını söyleyebiliriz. Konu bakımından oldukça çeşitlilik ihtiva etmektedirler. Kısa kroniklerde savaşlar, fetihler, hanedan içi kavgalar, taht değişiklikleri, evlenme, doğum, ölüm, doğal felaketler ve

---

¹ Ailenin iki üyesi, Nif Anlaşması'nı imzalayanlar arasında bulunmuşlardır. (Miller, 1913, s. 408).

² Francesco ve Niccolò Gattilusio'nun amcaları olan Oberto Gattilusio, 1341'de Savoylu Anna ile görüşmek üzere gönderilen Ceneviz elçisidir. (Miller, 1913, s. 409). Oberto, 1351'de Cenova Cumhuriyeti'nin Efes'te Türk temsilcilerini ve doğudaki tüm Ceneviz yerleşimlerini (özellikle Sakız, Galata ve Keefe'de temaslarda bulunmuşlardır) önemli bir görevle ziyaret etmek üzere görevlendirmiş olduğu iki temsilciden birisi olacaktır. (Setton, 1991, s. 222).

kiliselerle ilgili meselelerin bulunmasından dolayı tarihçiler tarafından çoğu zaman ele alınan meselenin tarihlendirmesinde kullanılmaktadırlar ancak nadiren de olsa bu kroniklerde müstakil olarak önemli ve ayırt edici önemli gelişmeler hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Kısa Kroniklerde bahsi geçen hiçbir konu başından sonuna eksiksiz bir olay örgüsüyle anlatılmamaktadır. Sadece önemli görülen gelişmeler hakkında kısa ama net bilgiler verilmektedir. Bundan dolayı Kısa Kroniklerdeki bilgiler çoğu zaman diğer kaynakların verdiği bilgileri teyit etmek veya oradaki boşlukları doldurmak için kullanılmaktadır. Kısa Kroniklerde geçen konular kronolojik bir şekilde gün, ay, yıl ve genellikle indiksyon bilgisi ile birlikte verilmekte, nadiren de hangi saatte yaşandığına dair ayrıntılar belirtilmektedir. Bu takvim bilgileri kroniklerin en ayırt edici ve en kullanışlı özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısa Kronikler ile bu bilgilere de ulaşmak mümkündür. Kroniklerin her biri farklı coğrafyalarda, farklı zamanlarda ve farklı kişilerce yazılmış anonim notlardır. Bizans döneminde veya sonrasında yazılmış olabilirler zira 312 yılından başlayarak 1771 yılına kadar uzanan bilgiler barındırmaktadırlar (Kılıç, 2013, ss. 20-30).

Günümüzde Bizans Kısa Kronikleri olarak adlandırılan bu kaynak türü, dünyanın çeşitli kütüphanelerinde ve manastır koleksiyonlarında bulunan yüzlerce Yunanca yazma eser içerisinden toplanarak oluşturulmuştur. Yazmalarda dağınık halde bulunan notların bir kısmı kendi içinde bütünlük göstermektedir. Belirli bir dönem, aile veya bölge sınırlamasıyla bilgi veren kısa kronikler de vardır. Bu makalede ele aldığımız “Midilli Kısa Kroniği” olarak isimlendirilen kronik bunların en güzel örneklerinden biridir. Aşağıda ayrıntılarına değinilecek olan kronik Midilli adasındaki Gattilusio ailesinin egemenlik dönemine odaklanmaktadır.

Bugüne kadar Bizans Kısa Kronikleri ile ilgili en kapsamlı çalışmayı P. Schreiner yapmıştır. 330 civarında yazma tarayarak kendi belirlediği sistematığe göre³ Kısa Kronik olarak değerlendirilmesi gereken 116 adet Kısa Kronik tespit etmiş ve daha önceki çalışmalardan bağımsız bir şekilde yeniden numaralandırmıştır. Üç ciltten oluşan eseri 1975-1979 yılları arasında yayımlanmıştır⁴.

Kısa kroniklerin daha geniş bir araştırmacı kitlesince erişilebilir hale gelmesi hususunda önemli bir isim olan Peter Schreiner, toplam 116 kroniği bir araya getiren, üç ciltlik çalışmasının ilk cildini 1975’te Avusturya Bilimler Akademisi vasıtasıyla Viyana’da neşretmiştir. Makalemize konu olan Midilli Kroniği’nin Yunanca metni, temel kodikolojik bilgiler ile birlikte bu ilk ciltte,

---

³ Schreiner’in bir kronik notunun kısa kronik sayılabilmesi için gözettiği özellikleri eserinin ilk cildinde, giriş kısmında belirtmiştir (Schreiner, 1975, ss. 21-23).

⁴ Schreiner, P. 1975-1979, Die Byzantinischen Kleinchroniken, I-III, [Corpus Fontium Historiae Byzantinae 12/1-3], Wien., Bizans Kısa Kronikleri hakkındaki diğer çalışmalar için bakınız: (Kılıç, 2013, ss. 32-38,50).

Mahalli Kronikler (Lokalchroniken) (Kr. 23-52), başlığı altında 30 numaralı Midilli Kroniği (Chronik von Mytilene) ismi ile yer almıştır (Schreiner, 1975, ss. 218-221). Schreiner 1977'de çalışmasının ikinci cildini yayınlamış, akabinde 1979'da bu aşamaya kadar neşretmiş olduğu Kısa Kroniklerden önemli gördüklerinin Almanca tercümelerini üçüncü ciltte toplu olarak yayınlamıştır (Schreiner, 1979, ss. 61-62). Ancak Peter Schreiner'in neşri ve tercümesi Midilli Kısa Kroniği hakkında yapılan ilk çalışma değildir. Midilli Kısa Kroniği ilk olarak 1909 yılında Spiridon Lampros tarafından çalışılmıştır (Lampros, 1909, ss. 39-48). Fakat Lampros'un Atina'da yayınladığı çalışmasında, el yazmasının arka (verso) sayfasında devam eden metnin gözden kaçırılmış olduğuna sonraki araştırmacılar tarafından dikkat çekilmiştir. Ardından 1965 yılında kroniğin tamamı ilk kez George T. Dennis tarafından İngilizce tercümesi ile birlikte Midilli şehrinde basılan Lesbiaka dergisinde neşredilmiştir (Dennis, 1965, ss. 123-142). Bu çalışma Dennis'in çalışmalarını toplayan bir kitap içerisinde, Variorum tarafından Londra'da yeniden basılmıştır (Dennis, 1982, ss. 3-22).

Midilli Kısa Kroniği, Midilli ana merkez olmak üzere 1355 – 1462 yılları arasında Doğu ve Kuzey Ege'de ada ve kıyı bölgeler üzerinde neredeyse bağımsız olarak hüküm sürmüş Gattiluso ailesinin hususi hanedan tarihi niteliğindedir. 1355 yılında Francesco Gattiluso'nun Midilli hâkimi olmasından başlayarak 1428 yılına kadarki Gattiluso ailesi egemenliğindeki Midilli Adası hakkında notlar içermektedir. Dolayısıyla Midilli Kroniği'nin yanı sıra Gattiluso ailesi Kroniği olarak da görülebilir. Kronik, P. Schreiner'in de işaret ettiği gibi 1404 ile 1428 yılları arasında bir zamanda yazılmıştır. Zira neşrettiğimiz kroniğin son babında Jacopo Gattiluso'nun 1404 yılında Midilli hâkimi olmasından bahsedilirken 1428 yılındaki ölümü veya sonraki yıllardaki gelişmeler kronikte yer almamaktadır (Schreiner, 1975, ss. 18-19).

Midilli Kısa Kroniği, yedi babdan oluşmaktadır. Her bir not ilgili Gattiluso lordunun hakimiyet dönemlerinin başlangıç ve bitiş tarihleriyle birlikte verilmiştir. Birinci bab Francesco Gattiluso'nun Midilli Adası'na gelişini ve Midilli'deki hakimiyet süresini vermektedir. İkinci babda Francesco Gattiluso ve oğullarının 1384 yılında Midilli'de yaşanan bir deprem ile ölümlerinden bahsedilmektedir. Üçüncü bab Francesco Gattiluso'nun depremden sağ kurtulan oğlundan bahsetmektedir. Dördüncü bab Francesco Gattiluso'nun oğlu ile amcası Niccolò Gattiluso'nun Midilli üzerindeki mücadelesinden bahsetmektedir. Beşinci ve altıncı bablar Jacopo Gattiluso'nun Midilli yönetimine gelmesinden bahseder. Ancak kronikte anlatı Jacopo Gattiluso dönemini bitirmeden sonlanır. Kısa Kronik, deprem ile ilgili Demetrius Kydones dışında doğrudan bilgi veren Yunanca tanıklık olarak öne çıkmaktadır. Kydones 273 numaralı mektubunda kulelerin yıkılmasından daha detaylı bahsetmiştir (Loenertz, (Ed.) 1947, ss.190-192). Wright'ın aktardığı üzere 1376/7 yılında yani 1384 yılındaki deprem meydana

gelmeden önce, Francesco Gattilusio'nun eşi Maria Palaiologina vefat etmiştir, bu yüzden kronikte kendisinden bahsedilmemektedir (Wright, 2014, s. 46).

Ayrıca Schriener'in Chron. Brev.'da 31. Kronik diye anılan ve aynı şekilde Midilli Kroniği olarak isimlendirilen başka bir kronik daha vardır (Schreiner, 1975, ss. 222-224). Her iki kronik de Gattilusio devrine aittir. Fakat bu kronikler birbirleri ile karıştırılmamalıdır. Bu diğer Midilli Kroniği; 1415 – 1424 yıllarına dair tutulmuş kısa kayıtlar içermektedir, altı babdan oluşmaktadır ve Peter Schreiner'in çalışmasında 31 no'lu Midilli Kroniği adı ile yer almaktadır. Bu kroniğin Gattilusio ailesi veya siyasetle ilgili dikkat çekici bir bilgi vermediği görülmüştür. Bu yüzden çevirerek okuduğumuz bu kroniğin çevirisini bu çalışmamıza dahil etmeyeceğiz⁵.

3. Gattilusio Ailesini Midilli'ye İten ve Çeken Sebepler

Gattilusio ailesi üyeleri, daha XII. yüzyılda Cenova'nın seçkin ailelerinden biri olarak şehir meclislerinde görevler almıştır. Ancak Gattilusio ailesinin Ege'de varlık göstermeye başlaması 1350'lerde bölgeye gelen Francesco Gattilusio ile başlamaktadır. Francesco Gattilusio ve kardeşi Niccolò Gattilusio Ege'ye korsan olarak gelmişlerdir. Gattilusio ve diğer Latin korsanları Ege, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'in sularına doğru iten ve çeken nedenler özellikle XIV. yüzyılın ikinci yarısında bir araya gelmektedir. En büyük ölçekli etkiler, insanların elinde olmayan, çok büyük ölçekte işleyen ve asra damgasını vuran olgulardır. 1314 ile 1321 yılları arasında her yıl tekrar eden yıkıcı iklim krizi dönemi, tüm Avrasya'da kaynaklarda izini sürebildiğimiz ve günümüzün iklim sorunları açısından önemli çıkarımlar yapmanın mümkün olduğu trajik bir dönemdir. Ancak özellikle Latin Avrupa'da bu kıtlık döngüsü ve ona bağlı yetersiz beslenme sorunları, bir nesil sonra bile tam olarak çözülememiştir. Sürekli yağışlar tuz üretimini

---

⁵ Bu 31 nolu Midilli Kroniği'nin yalnızca bazı sivil ve ruhban vefat haberlerini saatine varıncaya kadar kesin bir biçimde kayıt almak, Midilli ile Rodos, Foça ve Enez arasında deniz ulaşımı ve kereste ticaretine ilişkin münferit seferlere dair bilgiler vermekle yetindiğini gözlemlenmektedir. Kronikte indiktio takvimi her babda belirtilmiş, ayrıca vefatların veya gemilerin varışlarının günün yahut gecenin kaçınıcı saatinde olduğu 2. ve 3. bablar hariç tüm bablarda açıkça kaydedilmiştir. İndiktio vergi yılı anlamına gelmektedir ve Bizans imparatorluk maliyesinin öne çıkan bir ögesidir. Her on beş yılda sona eren vergilendirme devresi sonunda, yeniden bir değerlendirme yapılmaktadır. Bizanslı yazarlar, bu örnekte olduğu gibi, tarihlendirme için hilkat yılı ile birlikte indiktio yılı da verebilmektedirler. Bu tercih, eserin ticari karakteri ile de uyumludur. Bu 31 nolu Midilli Kroniği'nin tarih yazımı açısından önem taşıyan kısmı, 6. babdadır. Beşinci babda vefat ettiği bildirilmiş olan Kolivaslı İoannes'in kardeşi olan Kolivas'lı Bay Theodoros Theodigis'in ve "Midilli'nin başkentinde piskopos vekili Bay Antonio Urbaveteri" adlı kişinin aynı zamanda, öldüğü belirtilmektedir. Ölüm tarihleri olarak ise, 8 Ocak 1424, "Pazar günü, gecenin üçüncü saatinde" vefat ettikleri yazılmıştır⁵. "Zira Midilli'de büyük bir ölüm oldu ve hükümdar adanın dış bölgelerine doğru yola çıktı ve onları kendi yerine bıraktı". Bu dönemde adada çıkan salgının tam olarak hangi hastalık olduğu belirtilmemiştir. Ancak XV. yüzyıl başlarında bölgede veba salgınlarının patlak verdiği bilindiği için ilk akla gelen ihtimal veba olmaktadır. (Schreiner, 1975, ss. 22-24).

engellediği için buna bağlı olarak balık ve tuzlanmış ürünlerin fiyatları da artmıştır. Bu yüzden en zengin sınıflar dışında halk yığınlarının asli protein kaynaklarına erişme imkânı kalmamıştır (Rosen, 2014, s. 312). Önceki asırlarda artan nüfus ve Haçlı ruhu sebebi ile sınırlarının ötesine bakan Latinler, bu asırda yurtlarındaki şiddet döngüsü ve geçim sıkıntısını arkalarında bırakmak için veya sadece hayatta kalmak için başka bölgelere maceracılar olarak gelmişlerdir (Ponting, 2011, ss. 451-452).

Konumuz açısından dikkate değer olan, Cenova Cumhuriyeti'nin kıtlık döneminde krizi fırsata çevirmeyi başarmış olmasıdır. Cenova; ilk sağanak yağışlardan kurtulan kendi artalanından, denizaşırı topraklarından ve ticari erişimi olan bölgelerden temin edebildiği gıda sayesinde kendini beslemekle kalmamış, kıtlık ile boğuşan bölgelere fahiş fiyatlarla satış yaparak bu dönemde zenginleşmeyi başarmıştır. Batı Avrupa'nın kıtlık ve şiddet döngüsüne giren kısımlarına coğrafi yakınlığı Cenova'ya, Venedik ve diğer İtalyan denizci kent devletlerine karşı avantaj sağlamıştır. Ancak Cenova'nın XIV. yüzyıl başındaki iyi talihinin vadesi, yüzyıl ortasında vebanın gelişi ile dolmuştur. Sıkışık bir biçimde yamaçlara kurulmuş müreffeh Cenova şehrinde nüfus artmıştır ve Cenova 1348'de Avrupa'da vebadan en kötü etkilenen şehirlerden olacaktır⁶. Öte yandan Cenevizliler, Bizans İmparatorluğu'nun zayıflık dönemlerinde kendilerine çıkar sağlamaktan da geri durmamışlardır⁷. Fakat veba tüm toplulukları defalarca vurarak yıpratacaktır. Gattilusio ailesinin Doğu Akdeniz'le ilişkileri ailenin Cenova meclisinde ağırlığının hissedilmeye başlandığı XIII. yüzyıla kadar geri götürülebilir. Ancak buralara yerleşmeye yönelik çabaları doğrudan veba salgınından sonra artmıştır.

Genel olarak Latin Avrupa'ya bakıldığında XIV. yüzyıl, Haçlı ideolojisinin gerilemeye yüz tuttuğu bir dönemdir. Haçlı Seferlerinin arkasındaki birleştirici güç Gattilusio hakimiyeti döneminde artık dağılmıştır. Francesco Gattilusio, Haçlı kimliğini kendi amaçları için sahiplenecektir. Bir korsan olarak gelmiş olduğu Doğu Ege sularında, Türkler ile savaşmaya kendisini adanmış yılmaz bir Haçlı imajına bürünecektir. Ege Denizi'nin güney sınırını çizen Girit ve Attika kıyılarına paralel uzanan Eğriboz'dan sonra en büyük üçüncü Ege Adası olan Midilli; Ege Adaları arasında su kaynakları bakımından şanslı, özellikle zeytinciliğe elverişli bir adadır (Holdefehr, 1993,

---

⁶ Elimizde Floransa'da salgın dönemine şahitlik eden ve yaşanan çaresizliği canlı bir biçimde aktaran Boccaccio'ya denk olabilecek Cenovalı bir yazarın eseri yoktur. Ancak 1348 ve 1349 yılları için şehrin ekonomik, adli ve mali kayıtları Floransa'dan bile daha dehşet verici bir can kaybına işaret etmektedir. (Vasiliev, 2015, s. 699).

⁷ "III. Andronikos'un hükümdarlığının sonuna doğru, Galata'daki Ceneviz kolonisi, devlet içinde devlet hüviyetindeydi; güçlü ekonomik ve siyasi bir pozisyon elde etmişti. Bizans donanmasının yokluğundan faydalanan Cenevizliler donanmalarını Ege adalarındaki bütün limanlara göndererek Karadeniz ve Boğazlardaki bütün önemli ticaret noktalarını ele geçirdiler" (Vasiliev, 2015, s. 698).

ss. 17, 31, 78). Adanın batısı daha kuraktır ve taşlaşmış orman gibi jeolojik açıdan özgün yapılar barındırır. Hem adanın tamamının hem de başkentinin adı Türkçeye Midilli biçimi ile yerleşmiştir. Ancak Yunanca'da ve Batı dillerinde bir ayrım bulunmaktadır. Adanın ismi Lesvos (Λέσβος), adanın güneydoğu köşesinde bulunan, eskiden beri en önemli yerleşimi, idari merkezi ve ana limanı Midilli (Μυτιλήνη) olarak anılmaktadır (Holdefehr, 1993, ss. 17-21). Midilli Kalesi güneyden adanın içlerine sokulan iki büyük körfezden; batıdaki Kalloni Körfezi, Midilli şehrine daha yakın olan Geras Körfezi'nden daha büyüktür (Holdefehr, 1993, ss. 164-166, 177). Adanın Midilli'den Mithymna'daki Molivos Kalesi'ne kadar uzanan doğu ve kuzey kıyıları, Anadolu kıyılarını takip eder ve çıplak gözle karşı kıyının ve gemi trafiğinin görülebildiği orta genişlikte bir su yolu oluşturur. Çanakkale Boğazı üzerinden Marmara Denizi'ne yönelen rotalar açısından stratejik konumu ortaçağda bugün olduğundan daha önemli sayılmalıdır. Yunanistan anakarası, Tesalya Adaları veya birbirine çok yakın olduğu için aralarında ulaşım kolaylığı olan Kiklat Boğazı ve Karadeniz yönünde yola çıkan bir kadırga, Boğazönü Adaları'ndan Çanakkale Adaları ve Doğu Ege Adaları arasında karaların görülebilir olmaktan çıktığı bir açık deniz bölgesine girmektedir (Holdefehr, 1993, ss. 31, 131-133, 137). Denizcilik faaliyetleri için bu fevkalade avantajlı konumu, körfezleri ile birlikte ele alındığında, Midilli Adası hem ticaret için doğal bir merkez, hem de bölgesel bir devlet için başkent olabilecek emin bir üs olarak öne çıkmaktadır.

XIV. yüzyıl boyunca Bizans Devleti, önemli iç savaşlar, dini-siyasi çekişmeler, işgaller ve salgınlar ile sarsılmıştır. Devletin reel gücünün Bizans İmparatorluğu'nu ihdas etmek için yeterli olamayacağı, giderek aşikâr hale gelmektedir. Maddi darboğaz nedeniyle Bizans donanmasının lağvedilmesi, sonra dede ve torun imparatorlar arasındaki iç savaş, akabinde Kantakuzenos ve rakipleri arasındaki iç savaş devletin kısıtlı kaynaklarının heba edilmesine yol açmıştır. Tüm bu felaketlerin üzerine 1347 yılında Kefe üzerinden imparatorluğa gelen ve Konstantinopolis, İznik ve Selanik gibi merkezlerin her birinde nüfusun yaklaşık üçte birinin hayatını kaybetmesine sebep olan veba salgını, devletin kendi topraklarındaki insan gücü kaynağına dayanarak elindeki toprakları dahi koruyamayacak kadar güç duruma düşmesine sebep olmuştur.

Ancak tüm bu olumsuz gelişmelere karşın, kadim bir imparatorluk mirasının sahibi ve Konstantinopolis hâkimi olmanın getirdiği ideolojik araçlar, etkinliğini sürdürmektedirler. Palaiologos sülalesi; Bizans İmparatorluğu'nun eskiden sahip olduğu askeri, demografik veya ekonomik imkanlara sahip olmasalar da, bu doktrini, hanedanı emin bir şekilde iktidarda tutacak seviyede otorite sağlamak için başarıyla kullanmışlardır. Bizans diplomasisinde, yabancı devletler ve maceracılar ile karşılıklı kazanım ilkesine dayalı hamilik ilişkileri kurmak, devletin öz kaynaklarının yeterli gelmediğinin görüldüğü durumlarda statükoyu sürdürmek amacıyla asırlardır

denemiş ve başarılı olmuş bir ilkedir. Bu sayede Palaiologos ailesi, VI. İoannes Kantakuzenos'un 1347-1354 yılları arasındaki iktidarı hariç tutulursa, imparatorluğun son iki yüzyılı boyunca tek imparatorluk sülalesi olarak kalmayı başarmıştır. Fakat güç ilişkileri 1204 öncesinde olduklarından çok farklıdır ve tüm askeri siyasi gerçekler nedeniyle Bizans'ın bu ilişkilerde ihsanlar bağışlayan kudretli imparatorluk rolünü oynaması artık eskisi kadar kolay olmamaktadır.

Midilli Adası da XIV. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Bizans İmparatorluğu'nun zayıf noktalarından birisidir (McEvedy, 2005, ss. 79-80). Konstantinopolis'ten gönderilen valiler açısından giderek savunulması zor ve masraflı bir ileri karakol haline gelmektedir. Adadaki Ortodoks Bizans yönetimi, güneyindeki Katolik Latin ve doğusundaki Müslüman Türk liderlerin kontrolü altındaki dinamik güçler arasına sıkışmıştır. Süleyman Paşa'nın Trakya'daki faaliyetleri, "Karasi topraklarının 1347-1348 yıllarına kadar Osmanlılar tarafından ilhak edilmiş olduğu fikrini bir ölçüde destekler mahiyettedir" (Öden, 1999, s. 66). Bu şartlar altında Midilli Adası'nı, Bizans'ı yöneten Palaiologos Hanedanı'na sadakatini kanıtlamış ama devlete tehdit olacak kadar da güçlü olmayan bir Latin lorda emanet etmek, iyi bir çözüm olarak gözükmüş olmalıdır. Her halükârda kaybedileceği görünen mücadelelere girmemek ve mümkünse bundan bir çıkar sağlayarak çıkma amacı asırlardır Bizans siyasi ve diplomatik düşüncesinin temel taşlarından birisi olmuştur. Bu minvalde 1354 yılında Konstantinopolis'in ele geçirilmesi ve Kantakuzenos'un devrilmesi sırasında V. İoannes'e yardımcı olan Francesco Gattilusio harika bir aday olarak öne çıkmaktadır. Dolaysız yollarla asla amaçlarına ulaşamayacağını gören Palaiologos imparatorları, ellerindeki ideolojik imkanları son derece etkili bir biçimde kullanmayı başarmışlardır. Bizans İmparatorluğu; resmi bir hiyerarşiye dayalı olarak unvanlar dağıtmakta, bu makamlarla birlikte gelen itibar ve bu hizmetlerin karşılığında gelirlerden ayrılan maaşlar da devletin idari, askeri ve dini kadrolarına, içinden liyakatli kişilerin seçilebileceği bir nitelikli bir insan gücü havuzu sağlamıştır. Palaiologos iktidarı süresince, devlet ve aile ilişkileri daha önce hiç olmadığı kadar iç içe geçme eğilimi göstermiştir ve yabancı ülkelerin tebaası olarak doğmuş kişiler bu hiyerarşiye dahil edilerek Konstantinopolis'teki yönetime sadakatleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Francesco Gattilusio Kasım 1354'te V. İoannes Palaiologos'a Konstantinopolis'te kontrolü ele geçirmesi sırasında hayati bir destek sağlamıştır. Kantakuzenos'a karşı verdiği iç savaş sırasındaki hizmetlerinden ötürü V. İoannes de sonraki yaz, 1355'te Maria ismini alarak onunla evlenen kız kardeşi İrini⁸ ile Francesco'yu evlendirmiştir. Kayınbiraderi yaparak ailesine dahil ettiği Francesco Gattilusio'ya Midilli hakimiyetini de vermiştir.

---

⁸ III. Andronikos Palaiologos'un ikinci eşi Savoylu Anna ile evliliğinden olan kızı İrene Palaiologos.

Bu durum Midilli Kısa Kroniği'nin birinci babında anlatılmaktadır. İşte bu minvalde Gattilusio ailesi, Palaiologos imparatorluk ailesinin bu şekilde kendi hizmetine aldığı potansiyel açıdan tehlike arz eden yabancı güçler arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu ideolojik araçlar ile Palaiologos hanedanı, Gattilusio ailesine askeri güç kullanarak elinde tutamayacağı, ancak merkezi bölgelerinin savunulması için kendisine dost bir yönetimin elinde bulunması hayati önem arz eden Midilli adası merkez olacak şekilde bazı topraklar ihsan etmiştir. Böylece Palaiologos ailesi; bu topraklarının hem gelirlerini hem de sorumluluklarını onlara devretmiş, bölgeyi onların gözetimine emanet etmiştir. Bu bir bakıma özelleştirmedir.

Gattilusio ailesi ise; hem Palaiologos ailesinin evlilik yolu ile akrabası olarak, hem de imtiyazlı yabancılar ve ittifaktaki küçük ortak olarak, Bizans politikalarından önemli ölçüde etkilenmiş, hem de ağırlıklarını koyduklarında, Bizans dini ve askeri gelişmelerini yönlendirmişlerdir. Gattilusio ailesinin union yanlısı duruşu ve Türk beyliklerine karşı savaş politikası izleme politikası; müttefikleri Palaiologos ailesinin de duruşunu etkilemiştir. Sonuç olarak köklü bir Cenova ailesinden gelen Francesco Gattilusio, korsanlık faaliyetleri yapmak üzere geldiği Ege Denizi'nde Bizans ilişkiler ağına entegre olarak Palaiologos ailesi ile simbiyotik ilişkiler içerisine girmiş, onların hamiliğinde önemli bir devletçik kurmuştur.

Ancak Gattilusio ailesi Bizans topraklarına fırsatları değerlendirmek için gelen ilk Latinler olmadığını da belirtmek gerekir. Aziz Jean Şövalyeleri 1309 yılında Rodos'u Bizans'tan alarak "yeni karargahlarını" burada kurmuşlardır (McEvedy, 2005, s. 80). Sicilya'daki savaşın ardından geri dönmek yerine 1302'de Bizans hizmetine giren Büyük Katalan Birliği, 1311'de Aragon Atina Dukalığı'nı ele geçirmiştir. Diğer yandan Aragon 1323'te Sardinya'yı alarak Pisa'nın denizaşırı gücünü tamamen ortadan kaldıracak ve denizlerde Venedik ve Cenova'nın ardında üçüncü sırayı alacaktır. Pisa'nın gerilemesi 1284'te bir deniz savaşında donanması ağır bir yenilgi alarak Korsika'yı Cenova'ya kaybetmesi ile başlamıştır. Palaiologos ailesinin iktidara gelmesi ile onlarla kader birliği yapan Cenevizliler, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Venedik aleyhine güçlenmektedirler. Konstantinopolis'in kapısını tuttuğu Karadeniz'de 1270'ler boyunca Kırım'dan Trabzon'a kadar koloniler kurmuşlardır. 1285'te Samsun'a yerleşmişlerdir. Sonuç olarak Bizans'ın bahsettiği imtiyazlar sayesinde Venedik Cumhuriyeti ile ticari ve askeri her alanda başa baş mücadele etmek için istekli ve kudretli bir denizci şehir devleti haline gelmişlerdir. Ege'de Venedik, Karadeniz'de Ceneviz denizcileri avantajlı durumdadırlar. Fakat Pisa'nın 1284'te Meloria'da deniz muharebesinde yenilerek güçten düştüğü kısa ve kesin çatışmanın aksine, Venedik ve Cenova arasındaki mücadelede her iki tarafın güçlenmesi ile devam etmekte, zafer ve yenilgiler birbirini takip etmekte ancak ikisi de galip gelememektedir. Bu durum o zamana dek toprak kayıplarını geri almakta olan Bizans'ın canlanma sürecini de sona

erdirecektir. Çünkü her iki İtalyan şehir devletinin askeri ve ekonomik kudreti arttıkça, Bizans kendi ticari ve ekonomik kaynakları üzerindeki denetimini daha da fazla kaybetmektedir. Bir yandan Kırım'da 1340'larda Moğol güçleri ile sürekli mücadele içinde olan Cenevizliler, Bizans taht kavgası sayesinde 1346'da Sakız Adası'na hâkim olmuşlardır (McEvedy, 2005, s. 79). Diğer yandan Eğriboz'u yeniden kontrolleri altına almışlardır. Dolayısıyla, Francesco Gattilusio Bizans sahasına gelirken bu bölgelerde Latin faaliyetleri çoktan başlamıştır. Karadeniz'de ailelerin değil, doğrudan Cenova Cumhuriyeti'nin denetimi altında daha organize bir biçimde faaliyet göstermişlerdir (Sağlam, 2019, ss. 127-128). Doğu Ege'de ise Latinler için kilit meta olan şap yatakları Bizans ve Cenevizliler arasında defalarca el değiştirmiştir (Daş, 2009, ss. 238-239). Fakat bu yataklar sonunda Gattilusio kontrolünde kalarak hanedanın zenginliğinin kaynağı olacaktır.

4. Midilli'de Gattilusio Hakimiyet Dönemi

Francesco Gattilusio Midilli'ye imparatorun damadı ve temsilcisi sıfatıyla geldiği için diğer Latin lordların yaşadığı sorunları yaşamadan devletini kurmuştur. I. Francesco; 1355'te "diğer birçok Cenevizli ve muhafızlarını oluşturan yabancı paralı askerler ile birlikte" Midilli'ye geldiği zaman "Midilli Adası sakinlerinin hiçbir tepkisi olmamıştır" çünkü "önceki dönemde yaşadıkları acılardan bitkin düşmüşlerdir" (Tzimis, 2006, s. 107). 1361 yılında Karasi Beyliği teşkilatından devralınmış olan son unsurların Osmanlılar tarafından tasfiye edilerek devletin Çanakkale kıyılarında daha aktif varlık göstermeye başlaması, Gattilusio ailesinin bölgesel emellerini sekteye uğratan en önemli gelişme olmuştur. Orhan Gazi'nin ölümünden yalnızca bir yıl önce Karasi topraklarını özümseyerek iki beyliğin kaynaklarını seferber etmesi sonucunda, Foça, Sakız ve Midilli'deki Ceneviz güçleri karşılarında birleşik bir cephe bulmuştur. Bundan sonraki toprak kazanımları için Bizans'tan gelecek ihsanlar Gattilusio Lordluğu için daha da önem kazanmıştır.

Ancak kuruluş evresinde Gattilusio Lordluğu, genişlemek için gereken kaynaklara ve motivasyona sahip olabileceğini düşündürecek bir profil izlemiştir. Francesco Gattilusio, dinamik bir hükümdardır ve hayatı boyunca Haçlı ideallerine inandığını eylemleri ile göstermiştir. Bizans İmparatoru V. İoannes'in kuzeni olan Savoylu VI. Amadeus'un 1366'da kendi başına bir Haçlı Seferi düzenlemesi, Francesco için de bir fırsat yaratmıştır. 1365'teki seferin başarısız bir teşebbüs olarak sonuçlanması üzerine, Amadeus Mayıs 1366'da kendi imkanları ile askerler ve gemiler toplamıştır (Nicol, 2016, ss. 334-336). Amadeus, Boğazönü Adaları sahasına geldiğinde Francesco komutasında ona katılan Gattilusio Lordluğu kuvvetleri ile birleşmiştir. Osmanlı garnizonunu yenip Gelibolu şehrini almışlardır. Osmanlılar açısından Trakya'daki topraklar ile bağlantıyı sağlayan bu kilit konumun kaybı, potansiyel olarak büyük bir problem yaratabilecekken kolayca çözülecektir. Bizans fevkalade zayıf bir durumda olduğu için

Gelibolu 1377'de anlaşma ile Osmanlılar tarafından geri alınacaktır. Bu sırada I. Francesco'nun kardeşi Niccolò'ya ise imparatora olan yardımlarından ötürü 1370'lerde, muhtemelen 1376'da Enez ihsan edilmiştir (Sağlam, 2019, s. 106).

Bu seferlerinin başarısı sayesinde Francesco ve Amadeus; esir tutulduğunu sefere giriştiklerinde bilmedikleri V. İoannes'in özgürlüğüne kavuşmasına da katkı sağlamışlardır (Nicol, 2016, s. 329). İmparator, diplomatik bir sefer için karadan Macaristan'a gitmiştir. Dönüş yolunda, kendisine karşı bir ittifak planlandığını düşünen Bulgaristan Çarı İvan Aleksandr tarafından rehin alınmıştır. Fakat çar da gücüne güvenemediği için V. İoannes'i bir talep öne sürmeden salıvermiştir. Çok geçmeden, Francesco Gattilusio Papa ile kiliseler birliği ve Haçlı Seferi biçiminde askeri yardım meselelerini görüşmek için V. İoannes ile 1369'da Roma'ya giden kafilenin önemli isimlerinden birisi olacaktır (Nicol, 2016, ss. 285-286).

Ege Denizi'nde Bizans İmparatorluğu'nun kadim güç ve ticaret ağları zayıflarken, Osmanlılar giderek kendi güç ilişkisi ağlarını örerek eski ilişkileri tasfiye etmektedirler. Bu yeni ağ kurulurken, eski ağın dağınık öğelerini ve çok merkezli yapısını ikame etmek, fetihlerle bölgeyi dönüştürmek değişmeyen bir hedef olmuştur. Osmanlılar; Latin güç merkezlerini kendi müttefikleri ile ikame edemeyince pragmatik yaklaşarak onlardan istifade etmeyi öngören Palaiologos yaklaşımı yerine, nihai amacı Ege'de Latin varlığını sona erdirmek olan ve bunu somut bir şekilde dayatacak siyasi, askeri, demografik ve ekonomik tabanını giderek genişletecek bir politika izlemiştir. Hal böyleyken, Cenova kökenli Gattilusio ailesinin Türk fetihleri karşısında daha tutarlı bir şekilde düşmanca bir tavır izlemesi daha iyi anlaşılabilir. İtalyan şehir devletleri ile en yakın Müslüman güçler arasında deniz yolculuğu aylar sürerken, Gattilusio toprakları Anadolu kıyılarına sadece saatler içerisinde ulaşılacak bir mesafedir. Dolayısıyla Gattilusio lordları; Türkler ile mücadele fikrine ve Haçlı ideallerine bağlı olmalarına karşın, konumları nedeniyle baskın caydırıcı faktörlere tabi olmuşlardır.

Cenovalılar; diğer Latin güçlere kıyasla münferit ailelerin otonom egemenlik sahaları kurmasına göz yuman, Cenova kentine gevşek bağlarla bağlı, ancak iktisadi ilişkiler ve askeri iş birliği söz konusu olduğunda memlekete bağlılık duygularıyla gönüllü dayanışma esasına dayanan bir ilişki biçimi ile Doğu Akdeniz'de ve Karadeniz'de bağımsız veya yarı-bağımsız lordluklar, kontluklar ve koloniler topluluğu şeklinde örgütlenmişlerdir.

Bizans İmparatorluğu, resmi olarak tanınmış temsilciler ve atanmış görevliler vasıtasıyla yönetime dayanan son derece otokratik ve en azından teoride merkezîyetçi idari şemasını sürdürmek için çaba sarfettirmektedir. Oysa Ceneviz örgütlenme yaklaşımı, Bizans yaklaşımının yarattığı görülen zafiyetleri aşmak için zamanın ruhuna daha uygun gözükmektedir. Bizanslılar güç kaybettikçe, gevşek ilişki biçimlerini benimsemeye daha yatkın

olmuşlardır. Osmanlılar ise, Gattilusio Lordluğu'nun varlığını sürdürdüğü süre boyunca güçten düştükleri dönemlerde veya başka cephelere odaklanmaları gerektiğinde Gattilusiolar ile dostça ilişkiler içerisine girmişlerdir. Fakat iktidarlarının doğası gereği, Gattilusio ailesinin Osmanlılar tarafından kurulmaya çalışılan birleşik Ege dünyasının parçası olmayı benimseyemeyeceği açıktır. Osmanlılar ile aralarında samimi, dostane diplomatik ilişkilerin yaşandığı dönemler olmuştur ancak Gattilusiolar bu yeni örgütlenmenin bir parçası olamazlar. Osmanlı doktrininde ise, farklı siyasi aktörlerden fethedilmiş olsalar dahi, çeşitli bölgelerin tutarlı idari birimler oluşturacak şekilde hiyerarşik yapılar halinde örgütlenmeleri esastır. Bunlar, doktrin açısından birbirlerini barındırabilecek yapılar değil, birbirlerini dışlayan yapılardır.

Midilli'nin Tarihi adlı çalışma; Modern Yunan milliyetçiliği bakış açısından yazılmış olmasına karşın, Francesco Gattilusio'nun bazı üstün vasıfları olduğunu açıkça kabul etmekte, Midilli Kalesi ve şehrini imar ettiği üzerinde durmaktadır⁹. 1384 depremi Midilli Kısa Kroniği'nin ikinci babında belirtilmektedir. Deprem sırasında kalenin yanındaki bir bağa düşerek hayatta kalan İakobos Gattilusio, tahta çıkarken II. Francesco adını almış ve hükümdarlığı süresince bu isimle tanınmıştır¹⁰. Öldüğü sırada babası Francesco ile anlaşmazlık içerisinde olan Enez hâkimi amcası I. Niccolò Gattilusio; 1384-1387 arasında 3 yıl Midilli'yi ve Enez'i yeğeni ile birlikte yönetmiştir, ancak 1387'de amca ve yeğen anlaşamayınca kendi yollarına gitmişlerdir. II. Francesco İakobos Gattilusio; Midilli'de 1387 - 1403 arasında kendi başına hükümdarlık yaparken, amcası I. Niccolò da 1382'den önce kendisine verilmiş olan Enez'i 1409'daki ölümüne kadar yönetmiştir. Amca ve yeğenin yönetiminden Midilli Kısa Kroniği'nin dördüncü babında bahsedilmektedir. II. Francesco İakobos, Midilli halkı ile ilişkilerini iyi tutmaya gayret etmiştir, fakat Cenova ile ilişkiler bile zaman zaman gerilmiştir. Doğuştan diplomasiye yatkın olduğu anlaşılmaktadır, bu sayede Venedik-Cenova Savaşları sırasında topraklarının Venedik baskınlarına maruz kalmamasını temin etmiştir (Tzimis, 2006, s. 109). Midilli Adası, doğuya giden Avrupalı elçilerin önemli bir durağı olarak öne çıkmaktadır¹¹.

---

⁹ İsmi ile ilgili olası karışıklıklara Midilli Kısa Kroniği'nin üçüncü babı açıklık getirmektedir. "Yetenekli bir hükümdardı ve yeterli idari deneyime sahipti, ticaret ve tarımın gelişmesinin temellerini attı ve ada için bir refah ve ekonomik güç döneminin başlangıcına işaret eden bir dizi bayındırlık işinin yürütülmesini planladı" (Tzimis, 2006, s. 108).

¹⁰ İsmi modern araştırmalarda sıklıkla II. Francesco Gattilusio olarak, Latin ve İtalyan kaynaklarında Giacomo veya Jacopo olarak, Yunanca kaynaklarda ise ekseriya İakobos Gatelouzos biçiminde anılan Midilli'nin ikinci hâkimi "yaklaşık 20 yaşında tahta çıkmıştır" (Tzimis, 2006, ss. 108-109).

¹¹ De Clavijo'nun Semerkand'a giden elçilik heyeti; Midilli'de durakladıktan sonra, Bozcaada ve Marmara Adası üzerinden Konstantinopolis'e devam etmiştir. De Clavijo, Midilli'deki Gattilusio mensuplarının çoğunu öldüren deprem hakkında bilgi vermekte, prensin beşiği ile bağa düştüğü bilgisini doğrulamakta, aynı zamanda o sırada Midilli'de bulunan, orada İrini Gattilusio ile evlenip kalmış sabık Bizans prensi VII. İoannes'ten bahsetmektedir. (De Clavijo,

Hayreddin Paşa tarafından kuşatılmakta olan Selanik'i arkasında bırakarak kaçan II. Manuel Palaiologos'un 1387 yazında Midilli şehrine sığınmasına, Kydones'in arabuluculuğu vasıtasıyla izin vermiştir ancak II. Manuel'i Midilli Kalesi yerine Midilli kentinde ağırlamasının ardındaki neden; I. Murad'ı kızdırmamak kadar, imparatorun kalabalık maiyetini iç kaleye yerleştirmenin riskinden çekinmesi de olabilir (Dennis, (Ed.), 1977, s. 204).

Midilli tahtına II. Francesco'nun ardından, Cenova'nın kudretli Doria ailesi mensubu eşi Valentina'dan doğan en büyük oğlu Iakobos¹² Gattiluso geçmiştir. Ancak ilk yıllarında gerçek yönetim; vasi olarak bir kez daha Midilli'ye gelerek yönetimi alan büyük amca, ilk Enez Lordu I. Niccolò Gattiluso'nun elindedir. Onun "hegemonyası süresince Gattiluso yönetimi Midilli'nin ötesine uzanmıştır ve Kuzeydoğu Ege'nin tüm adalarını kapsamıştır" (Tzimis, 2006, s. 109). Venedik ile son derece iyi geçinmeyi başarmış, bu sayede arka arkaya toprak kazanımları gerçekleştirmiştir ve I. Francesco kadar kurnaz olduğunu ispatlamıştır¹³. Fakat Latin Kilisesi'nin içindeki bölünmenin de etkisiyle, adaya Latin piskoposlar ataması, Midilli halkı nazarında sevilmemesine neden olmuştur (Miller, 1913, s. 418). Ölümünden kısa süre önce, bu kez de yeğenin oğlu ile anlaşamayarak Enez'e dönen I. Niccolò, bir sene içerisinde ölmüştür¹⁴. Midilli'de hüküm sürmeye devam ederken, Enez'de ikinci Gattiluso lordu olan en küçük kardeş olan Palamede¹⁵, Eski Foça'da ise ortanca erkek kardeş Dorino yönetimi devralmıştır¹⁶. Bu sırada, yaşça Iakobos Gattiluso'tan küçük, Dorino'dan büyük olan kız kardeşleri Helena; Sırp hükümdar Stefan Lazareviç'in eşi olacaktır ancak çiftin çocukları olmamış gibi gözükmektedir. Iakobos Gattiluso; Midilli Adası'nda çoğu bugün görülebilen gözetleme kuleleri ağına dahil olan bir kuleyi teftiş ederken, bir akrep tarafından sokulmuş, ancak

---

2007, ss. 9-10, 25-27). Guillaume de l'Aigle'nin elçilik heyeti de, Karacabey ve Bursa'ya giderken, Midilli'ye uğrayıp II. Francesco Gattiluso'nun önerilerini almayı ihmal etmemişlerdir. Niğbolu'da tutsak alınanların oluşturduğu kabileler, fidyelerinin önemli bir kısmının Gattiluso ailesi tarafından yüklenilmesi sayesinde salıverildikçe, dönüş yolunda Midilli'ye uğramış, II. Francesco ve eşi tarafından centilmence bir biçimde ağırlanmışlardır. (Setton, 1991, ss. 359, 363). Tüm bu vakalar, Midilli Kalesi'ni Avrupa soylularının zihninde önemli bir saray haline getirmiştir.

¹² İsmi, Jacopo ve Giacomo biçiminde yazılmaktadır.

¹³ Midilli ve Enez'i idaresi altında birleştirdiği dönemde Venedik ile I. Niccolò arasındaki yegâne sorun, tahkimatların yıkılması şartı ile teslim almış oldukları Bozaada'da yeniden kale inşa etmesidir. (Miller, 1913, s. 417).

¹⁴ Bu dönem Midilli Kısa Kroniği'nin beşinci ve altıncı bablarında açıklanmıştır.

¹⁵ Çevirdiğimiz Midilli Kısa Kroniği'nin son babında Palamede Gattiluso'nun Enez tahtına geçmesini dedeleri I. Francesco Gattiluso'nun vasiyetinde talep ettiği belirtilmektedir. II. Francesco'nun Valentina Doria'dan 3 erkek, 3 kız çocuğu dışında Giorgio adında, diplomatik görevler üstlenecek bir gayri meşru oğlu daha olduğu bilinmektedir.

¹⁶ Bu iki kardeş Midilli Kısa Kroniği'nin yedinci babında tanıtılmıştır, Midilli'deki kardeşlerinden ise aşağıdaki paragrafta ayrıntılı olarak bahsedilecektir. Eskiden Zaccaria ailesinin elinde olan Eski Foça, ilk olarak 1402'de Gattiluso ailesinin Midilli kolunun mülkü olarak anılmaktadır ve 1455'e kadar bu şekilde kalacaktır. (Miller, 1913, s. 419).

ölümü feryadını duyarak kuleye koşuşan adamlarının ağırlığı ile ahşap zeminin çökmesinden olmuştur (Miller, 1913, s. 417).

Iakobos Gattilusio; çevirdiğimiz kısa kroniğin altıncı babında Bayan Ebona olarak anılan Bonna Grimaldi ile evlenmiştir¹⁷. Foça'yı 1416 yılından, Iakobos Gattilusio'nun 1426 veya 1428'deki ölümüne kadar yöneten Dorino; bu tarihten itibaren Midilli Lordu olarak I. Dorino Gattilusio adıyla anılacaktır. Hem Midilli'nin dördüncü Gattilusio lordu I. Dorino, hem de ikinci Enez lordu Palamede'nin hükümdarlık dönemleri¹⁸; artan Osmanlı gücü ve hızla güç kaybeden Palaiologos Hanedanı bağlamalarında anlaşılmalıdır. Nitekim II. Mehmet, İstanbul'u fethetmesinin ardından, Palaiologos ailesi ile akrabalık ileri sürebilecek tüm şube hanedanların peşine düşecektir. Her iki Gattilusio lordu da, II. Mehmet'in büyük stratejisi çerçevesinde 1455'te peşe tahtlarını kaybedeceklerdir. Palamede Gattilusio'nun ardından 1455-1456 arasında II. Dorino Gattilusio, Enez'in son Gattilusio lordu olacak, 1456 sefer mevsiminin gelmesi ile Enez Osmanlılar tarafından kesin olarak ilhak edilecektir.

Bizans İmparatorluğu kaçınılmaz sonunu geciktirmek için çabalarken, Gattilusio ailesi kiliseler birliği projesine daima destek olmuştur. Ancak hanedanın dört neslinde bu projeyi I. Francesco kadar şevkle sahiplenen de çıkmayacaktır. Ege kıyılarında Bizans egemenliği sözden ibaret bir hal aldıkça, tercih edilen akraba hanedan olarak Gattilusio ailesinin bazı adalara el koyması süreci, Konstantinopolis'teki hükümetten fazla bir dirençle karşılaşmadan sürmüştür¹⁹. Ancak ada halkları zaman zaman İtalyan şehir devletlerinin de tahriki ile yeni Gattilusio yayılmasına karşı direnebilmektedir²⁰. I. Dorino Gattilusio'nun en büyük oğlu III. Francesco, 1440'larda Taşoz lordu olmuştur.

I. Dorino'nun ikinci çocuğu Maria Gattilusio, Aleksandros Komnenos ile evlenerek Trabzon Rum İmparatorluğu ile de akrabalık kurmuştur²¹. I.

---

¹⁷ Grimaldi ailesi Nice bölgesine hâkimdirler ve günümüzde Monaco Kraliyet Ailesi, Grimaldi armasını taşımaya devam etmektedir.

¹⁸ Palamede yönettiği bölgelerin tarihine meraklı bir lordur, yönetimi altında Enez'in refahı artmıştır. Palamede, hem bölgenin imarı ile meşgul olmuş, hem de Semadirek Adası'na genişlemiştir. (Miller, 1913, ss. 419-420).

¹⁹ “Lesbos ve Ainos lordlukları kadar uzun süreli olmasa da Foça (1402-1455), Taşoz (1419-1455), Semadirek (1431-1456), Limni (1453-1456) ve Gökçeda'yı (1453- 1456) ellerinde tutmuşlardır” (Sağlam, 2019, s. 106).

²⁰ Bu ilginç bir gelişmedir, çünkü yerel direniş hareketlerini siyasi ve ekonomik ilişkileri manipüle etmek için kullanmak Gattilusio idaresinin başlangıçta son derece iyi olduğu bir husustur. Mesela hanedanın kurucusu I. Francesco, Venedik'in anlaşma gereği Cenova'ya terk etmesi gereken Bozcaada'da, adamı “Quartolu Raffaele” vasıtasıyla “sakinlerden yaklaşık 4000 kadarını” kıskırtmayı başarmıştır, ardından “Francesco, Venedik filusunun yenilmesine yardım etmiştir ve Bozcaada, uzun süre kalacağı metruk hale gelecektir” (Miller, 1913, s. 417).

²¹ Bu evlilikten doğan tek oğulları II. Mehmet'in sarayında hizmetinden memnun olduğu iç oğlanlarından birisi olacaktır.

Dorino'nun üçüncü çocuğu ve ikinci büyük oğlu olan Domenico, Midilli'de kardeşi II. Niccolò tarafından ortadan kaldırılincaya kadar 1455 – 1458 yılları arasında hüküm sürmüştür.

I. Dorino'nun en küçük oğlu II. Niccolò ise, 1453 – 1456 arasında Limni lordu, ardından 1458 – 1462 arasında da hanedanın son temsilcisi olarak Midilli lordu olmuştur. Limni, “1456’da ada halkının isteği üzerine Osmanlı egemenliğine” geçmiştir (Özkan, 2015, s. 230). Aynı sefer mevsimi sonbahar başlarında Semadirek, “Taşoz’la birlikte” Osmanlı yönetimine” girmiştir²². II. Niccolò'nun Palaiologos kanı taşıması, ayrıca Sakız'ın Cenovalı hâkimleri olan Giustiniani ailesinden Maria ile evli olması, Osmanlılar nazarında intibai için iyi olmayacaktır, zira korsan Giovanni Giustiniani Longo 1453'te Konstantinopolis'e destek vermek için kayda değer kuvvetlerin başında şehre gelmiştir (Nicol, 2016, s. 467). Midilli'nin hâkimi olmak için kardeşini boğdurtmuş olan II. Niccolò, II. Mehmet'in emriyle yay kirişi ile boğularak idam edilecektir (Miller, 1913, s. 442).

Önce Bizans hemen ardından da Gattilusio örgütlenme biçimi; Osmanlı idaresinin, beylikten imparatorluğa dönüşme süreci sonunda, rekabet edemeyerek ortadan kalkmışlardır. Osmanlı deniz gücünün kısıtlı olması, Gattilusio idaresinin varlığının uzamasının temel nedenidir. Bu durum sürdükçe Gattilusio lordlarının Osmanlı sultanlarını tahrik etmeden yeni kurulan ilişkiler ağında bazı kazanımlar elde etmesine göz yumulmuştur. Ancak Osmanlılar, Ege Denizi etrafında 1204 yılından beri süregelen parçalanmış siyasi yapıyı tasfiye ettikçe, Bizans İmparatorluğu'nun ideolojik araçları da etkinliğini yitirmiş yahut artık Osmanlılar tarafından ikame edilmiştir. Ege Denizi'ndeki yeniden birleşme çabaları, öncelikle bu parçalanmış yapıyı yaratmış olan ve sürdürmek isteyen Latin Hıristiyan unsurlar tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Bundan sonraki Haçlı Seferleri, bu dönemde Latin güçlerin bölgeden atılması ile başlayan mücadelenin devamı olarak anlaşılmaktadır. Fakat 1453 yılında İstanbul'un fethi, ardından Bizans şube hanedanlarının ortadan kaldırılması ile, eski güç ilişkileri ağında Bizans ve Latin Dünyaları arasında duran Gattilusio lordluklarının iktidarlarını sürdürmelerine göz yumulamayacaktır. Latin Dünyası ve gevşek Cenova dayanışması, güçlenen Osmanlı donanması karşısında Osmanlı güç merkezinin yanı başındaki bu küçük lordluğu koruması mümkün değildir. Nitekim 1462 yılında Sadrazam Mahmud Paşa komutasındaki donanma tarafından 27 gün süren bir kuşatmadan sonra Midilli Adası alınmış Gattilusio mülkleri Osmanlı topraklarına katılmıştır.

---

²² Her iki operasyon da Zağanos Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. 1460'da Mora fethi tamamlandıktan sonra, Limni ve Gökçeada; eski despot Demetrios Palaiologos'a II. Mehmet tarafından ihsan edilmiştir. (Miller, 1913, s. 437).

5. Midilli Kısa Kroniği'nin Neşri ve Tercümesi

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ

1. 1355/6863 (Indictio 8) julii 17 – 1384/6892 (Indictio 7) augusti 6

Ἐκυρίευσεν <τὴν> Μυτιλήνην Φραντζέσκος ὁ πρῶτος Γατελιούζος αὐθέντης, ὁ καὶ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως Ῥωμαίων κῆρ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτη κθ' ἡμέρας κ'. ἤρξατο δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐθεντείας αὐτοῦ κατὰ τὸ ,ζωξβ' ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, Ἰουλίου ιζ', ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ,αντε'.

ΜΙΔΙΛΛΙ ΗΑΚΚΙΝΔΑ

1. 17 Temmuz 1355 – 6 Ağustos 1384

“Rumların büyük İmparatoru, kız kardeşi üzerinden İoannes Palaiologos'un kayınbiraderi de olan ilk Gattilusio²³ beyi Francesco²⁴, Midilli'ye²⁵ yirmi dokuz yıl yirmi gün hükümdarlık etti²⁶. Onun hükümdarlığı²⁷ dünyanın yaratılışından 6862. yılda, İsa'dan (İsa'dan itibaren) 1355'te, Temmuz'un 17'sinde başladı”.

***

2. 1384/6892 (Indictio 7) augusti 6

Καὶ ἀπεκτάνθη ὑπὸ τοῦ γεγονότος σεισμοῦ κατὰ τὴν ζ' τοῦ Αὐγούστου ἐν ἔτει ,ζωΐα', ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ καταβάσεως ,ατπδ', συγχωσθεῖς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆ παρ' αὐτοῦ κτισθείση εἰς ὕψος μέγα καὶ κάλλος <ᾶ> παράμιλλον. πολλὰ δὲ μογήσαντες εὔρον τὸ σῶμα αὐτοῦ συντετριμμένον ὑπὸ τῶν πετρῶν. καὶ ἐτάφη ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ κτισθέντι ναῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐν λάρνακι ποιηθέντι παρ' αὐτοῦ. συνετάφησαν δ' αὐτῷ καὶ δύο υἱοὶ ἐκείνου, συντριβέντες καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ· ὁ μὲν πρῶτος ἦν Ἀνδρόνικος, ὁ δὲ δεῦτερος Δομένικος.

2. 6 Ağustos 1384

“Ve o, dünyanın yaratılışından tarihlendirilince 6891 yılında, İsa'nın inişinden ise 1384 yılında, Ağustos'un altısında meydana gelen bir deprem tarafından öldürüldü, bizzat kendisi tarafından büyük bir yükseklik ve eşsiz bir güzellikte inşa edilmiş olan iç

²³ Gateliouzos.

²⁴ Bey olarak da çevrilebilir.

²⁵ Yunanca'da Lesbos sözcüğü tüm adayı, Midilli sözcüğü ise adanın idari merkezi olan kenti ifade etmektedir. Metinde, Lesbos değil Midilli sözcüğünün kullanılması ile Midilli kenti kastedilmektedir.

²⁶ Yazar burada; efendi, imparator, ev sahibi, yasal iktidar olmak gibi anlamlara gelebilen bir fiil kullanmıştır.

²⁷ Yazar tam olarak ἡ αὐθεντεία yani “efendilik” sözcüğünü kullanmaktadır. Böylece ἡ ἀρχὴ τῆς αὐθεντείας αὐτοῦ sözcük öbeği, onun efendilik süresinin başlangıcı olarak çevrilmektedir.

kalede²⁸ enkaz altında gömüldü. Çok fazla çabaladıktan sonra bedenini, kayalar tarafından ezilmiş halde buldular. Ve bizzat kendisinin Aziz Vaftizci Yahya'nın adına inşa etmiş olduğu kilisede, bizzat kendisi tarafından yaptırılmış olan bir lahide gömüldü. Oğullarından ikisi de onunla birlikte gömülmüştü, onlar da depremde birlikte ezilmişlerdi: İlkinin adı Andronikos, ikincinin adı ise Domenikos idi”

***

3. Eadem die

Ἦν δὲ καὶ τρίτος υἱὸς ἐκείνου ὀνόματι Ἰάκωβος, ὃς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκλήθη Φραντζέσκος. καὶ ἦν καὶ αὐτὸς κοιμώμενος μετὰ τῶν ῥηθέντων δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐν ἐνὶ πύργῳ, καὶ θεία δυνάμει διεφυλάχθη ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ ἀβλαβής, ἀρπαγείς, ὡς ἔλεγον, ἀπὸ τῶν τριχῶν καὶ ῥιφθεις εἰς τὸ μέρος τῶν ἀνεμομύλων, πλησίον οἰκίματος ἀνθρώπου καλουμένου Κουνέτου, καὶ εὔρεθεις παρὰ τῆς συνοίκου αὐτοῦ Καληδονέας. ἐδήλωσε δὲ τοῦτο τοῖς ἄρχουσιν, οἵτινες δραμόντες ἔφερον αὐτὸν ἐπωμάδιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ζωάννου Γαμπέρνια.

3. Aynı gün

"Babasının ölümünün ardından Francesco denilen üçüncü oğlunun adı ise İakobos idi. Değinilmiş olan iki kardeşiyle birlikte kulelerden birinde o da uyur haldeydi ve ilahi bir güç vasıtasıyla depremden zarar görmeden korundu, dedikleri üzere, saçlarından yakalandı ve yel değirmenlerinin tarafına doğru, Kounetos²⁹ denilen bir adamın evinin yakınına fırlatıldı, onunla yaşayan³⁰ Kaledonea tarafından bulundu. O³¹ bunu yöneticilere bildirdi, onlar da koşarak onu³² omuzlar üzerinde Giovanni Gabernia'nın evine taşıdılar.

***

4. 1384/6892 (Indictio 7) augusti 6 – 1403 / 6912 (Indictio 12) octobris 26

Καὶ δοὺς ὄρκον προκειμένου τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, ἔχων κοινωνὸν καὶ συλλήπτορα τὸν πρὸς πατρὸς αὐτοῦ θεῖον, Νικορέζον Γατελιούζον, αὐθέντην Αἴνου. [ἐκσοριομένου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φραντζέσκου καὶ] μαθὼν <γὰρ> ἐκεῖσε τὸν ὑπὸ σεισμοῦ γεγονότα θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν τάχει τὴν Μυτιλήνην κατέλαβεν. ὃς ἦν συνάρχων τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ ἐπὶ χρόνοις τισί.

---

²⁸ Akropolis sözcüğü kullanılmıştır. Ancak o devirde dil kullanımı ve Midilli hakkında bildiklerimiz bu sözcüğü iç kale, hisar olarak çevirmeyi gerektirmektedir.

²⁹ Tavşan demektir.

³⁰ Basitçe, “eşi” olarak tercüme edilebilir.

³¹ Kaledonea.

³² Francesco İakobos, Jacopo I olarak da bilinir.

σκανδάλου δὲ συμβάντος μέσον αὐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἴνον, ὅπου καὶ πρῶτον ἦν. ὁ δ' ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὁ μετονομασθεὶς Φραντζέσκος, ἐκυρίευσεν τὴν Μυτιλήνην ἔτη τὰ ὅλα κ', καὶ ἀπέθανεν Ὀκτωβρίῳ κς' ἐν ἔτει ςζα'.

4. 6 Ağustos 1384 – 26 Ekim 1403 / 1404

Halka ve yöneticilere Kutsal İncil üzerine bir yemin de ettikten sonra, baba tarafından kovulmuş³³ amcası, Enez'in efendisi Niccolò Gattilusio'nun iştirak ve himayesine sahip olarak, hükümdarlığa başladı. [Kendi ağabeyi Francesco'nun ahirete³⁴ gittiğini], kendi ağabeyinin depremde ölmüş olduğunu ve gömüldüğünü öğrendikten sonra, hızla³⁵ Midilli'yi ele geçirdi³⁶. Birkaç sene boyunca yeğeni ile birlikte hükümdarlık yaptı. Aralarında bir küskünlüğün ortaya çıkmasından sonra, daha önceden bulunduğu Enez'e geri döndü. Artık Francesco ismi ile çağrılan yeğeni ise, Midilli'ye toplamda yirmi yıl hükümdarlık etti ve Ekim'in yirmi altısında 6911 yılında öldü.

***

5. 1403 / 6912 (Indictio 12) octobris 26 – 1408 / 6917 (Indictio 2)

Καὶ μετ' αὐτὸν αὐθεντεύει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰάκωβος, καὶ πάλιν ἦλθεν ὁ τῆς Αἴνου, ὁ προρρηθεὶς Νικορέζος, καὶ ἔλαβεν τὴν ἀρχήν, ἀνηβος γὰρ ὦν ὁ αὐθέντης ἔτη. καὶ ἦν οὗτος κυβερνήτης αὐτοῦ καὶ τῆς αὐθεντείας αὐτοῦ ἔτη ε'.

5. 26 Ekim 1403/ 1404 – 1408 / 1409

“Ve onun ardından oğlu İakobos hükümdarlık etti ve Enez'in hükümdarı, evvelce bahsedilmiş olan Niccolò³⁷ yeniden geldi ve

³³ Bu ifade; çok irdelemeden bakılınca, aile ağacında baba tarafından amcası olarak okunabilir. Fakat Schreiner'in mufassal eserinin üçüncü cildinde 62. sayfada açıkça vurguladığı, Dennis'in ise makalesinde 15. sayfada irdelemeden çevirmeyi tercih ettiği bu ince sözcük seçimini çevirimizde Schreiner gibi vermeyi uygun bulduk. Buradan Enez'in efendisi Niccolò Gattilusio'nun, üstü konumunda olan Francesco tarafından kovulduğu, sürüldüğü; Enez'e gönderilmiş olduğu iması çıkmaktadır. (Schreiner, 1979, ss. 61-62).

³⁴ Tam olarak “o yere, oraya” anlamına gelen bir sözcük kullanılmış olmakla birlikte, öteki dünyaya gitmek, ölmek anlamı net biçimde anlaşılmaktadır.

³⁵ Tez zamanda şeklinde de anlaşılabilir.

³⁶ George T. Dennis; İngilizce çevirisinde κατέλαβεν fiilini, öncesinde gelen ἐν τάχει yani hızlı bir şekilde anlamına gelen sözcük öbeğine bakarak ulaştı, vardı anlamına gelen ‘arrived’ sözcüğü ile vermiştir. Κατέλαβεν καταλαμβάνω fiilinin etken, basit anlık geçmiş zaman (aorist), üçüncü tekil şahıs çekimidir. Καταλαμβάνω fiili bu halde; ele geçirmek, kapmak, el koymak gibi anlamlara da gelmektedir. Hatta bu fiil, orta çatı çekimleri söz konusu olsaydı, tam anlamıyla gasp etmek veya mecbur etmek anlamları da kazanabilmektedir. Güler Çelgin'in sözlüğünde; καταλαμβάνω sözcüğü maddesinde Türkçe karşılık olarak sırasıyla “ele geçirmek, elde etmek, işgal etmek” anlamlarını verilmiştir. (Çelgin, 2011, s. 354).

³⁷ Niccolò Gattilusio.

hükümdar hakikaten reşit olmayan yaşta³⁸ olduğu için idareyi aldı. Beş yıl boyunca hem onun naibi³⁹, hem de onun mülkünün yöneticisi oldu.

***

6. 1408 / 6917 (Indictio 2)

Ἐφηβος δὲ γενόμενος καὶ σύνοικον λαβὼν + τοιμάδα + θυγατέρα τοῦ αὐθέντου Νικαίας Μασσαλιωτῶν ὀνόματι μαδόννα Ἔμπονα, ὠραιοτάτην- καλὴν γὰρ ἐλληνικῶς λέγουσι τὴν Ἔμπονα - ἐπελάβετο **fol. 12 v**⁴⁰ [δὲ] καὶ τῆς ἀρχῆς // καὶ τῶν πραγμάτων τῆς αὐθεντείας. ὁ <δὲ> ῥηθεις Νικορέζος [καὶ] ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἴνον, εἰς τὴν αὐθεντείας αὐτοῦ, καὶ δραμῶν ὀλίγος καιρὸς καὶ νοσήσας τέθνηκεν.

6. 1408 / 1409

“Ergen olduktan ve Marsilya’daki Nice’in⁴¹ efendisinin kızı, son derece güzel olan ve Bayan⁴² ‘Ebona’yi [kendi dilindeki biçimiyle Bonne] eş olarak aldıktan sonra -zira Ebona Yunanca güzel anlamına gelir- mülkünün ⁴³ hem işleri ve hem de hükümeti üzerinde kontrolü eline aldı. Bahsedilmiş olan Niccolò ise Enez’e, kendi mülküne döndü, kısa bir süre geçtikten sonra, hastalık sebebiyle öldü.

***

7. 1408 (Indictio 8) / 1409 – 1428 (Indictio 13)

Ἀφῆκε δὲ διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς αὐθεντείας αὐτοῦ τὸν τρίτον ἀδελφὸν καὶ ὕστατον, τὸν αὐθέντην Ἰάκωβον. τρεῖς γὰρ ἀδελφοὶ ἦσαν· ὁ πρῶτος Ἰάκωβος, αὐθέντης τῆς Μυτιλήνης, ὁ δεύτερος αὐθέντης Παλαιᾶς Φωκαίας Δωρῖνος, καὶ ὁ τρίτος ὁ Παλαμῆδης, ὃν ἀφῆκε ἐν διαθήκῃ ὁ παπποῦς αὐτῶν αὐθέντην

---

³⁸ Özellikle Bizans Yunancası için, bu sözcüğün sakalsız, yani reşit olmayan anlamı vardır. Mülkünün, mirasının idaresini alacak yaşa erişmemiş genç, oğlan anlamına gelmektedir. Bu anlamda hem ἔφηβος, hem de παῖς sözcüklerinden farklı anlamdadır ve bir miras hukuku terimidir.

³⁹ Niccolò Gattilusio, çocuk yaştaki İakobos Gattilusio’nun vasisi ve taht naibi olmuştur. Siberetik sözcüğüne de kaynaklık eden bu önemli sözcüğün ilk anlamı, gemi kılavuzu ve dümencidir. Devlet gemisinin dümenindeki kişi, yani hükümdar anlamı da kazanmıştır. Ancak burada saltanat vekili, kral naibi olarak anlaşılmalıdır.

⁴⁰ 12 nolu varakta arka sayfanın (verso) başı.

⁴¹ Marsilya yöresindeki Nice’in kontu denmek isteniyor.

⁴² Madonna Ebona adı verilen bu leydinin adının Bonne olduğu bilinmektedir. Ona Yunanca Ebona denilebildiğini bu metinden öğrenmekteyiz.

⁴³ Gattilusio Lorduğu kastedilmektedir. Bu ifade 12 nolu varakta arka sayfanın başındadır. George T. Dennis İngilizce çevirisinde; αὐθεντεία’nın işleri için ‘the government and the affairs of his domain’ ifadesini tercih etmiştir. Efendinin mülkü anlamına gelen αὐθεντεία sözcüğü; καὶ ... καὶ ... yani hem, hem de anlamında kullanıldığı için biz Türkçe çeviriye bu şekilde daha iyi aktarılabilceğini düşündük.

Αἴνου. καὶ ἦν ἐτῶν κ' ὅτε ἐγένετο αὐθέντης Αἴνου, καὶ διὰ τοῦτο ἤρχετο ἐκεῖσε <τῶν> πραγμάτων τῆς αὐθεντείας.

7. 1408 / 1409 – 1428

“Mülkünü, halefi⁴⁴ ve mirasçısı olarak üçüncü ve en genç⁴⁵ kardeşi, efendi Iakobos’a⁴⁶ bıraktı. Çünkü üç erkek kardeşiler: İlki Midilli'nin efendisi Iakobos idi, ikincisi Eski Foça hakimi Dorino ve üçüncüsü büyükbabalarının vasiyetinde Enez'in hakimi tayin ettiği Palamede idi. Ve Enez'in efendisi olduğu zaman yirmi yaşındaydı, ve bu yüzden orada mülkünün işlerinin idaresini yönetti.

6. SONUÇ

XIII. yüzyıldan beri Cenova'nın seçkin ailelerinden biri olarak adı anılan Gattilusio ailesi üyesi Francesco Gattilusio; Palaiologoslar ile iyi ilişkiler kurarak Bizans İmparatoru V. Ioannes'in kız kardeşi ile evlenmiş ve Midilli yönetimini iyiliklerinin karşılığı ve ittifaklarının nişanesi olarak almıştır. Korsanlık faaliyetleri yapmak üzere geldiği Ege Denizi'nde Bizans ilişkiler ağına entegre olarak Palaiologos ailesi ile simbiyotik ilişkiler içerisine girerek, onların hamiliğinde önemli bir devletçik kurmuştur. Francesco Gattilusio Bizans imparatoru V. Ioannes'in devlet politikalarına da zaman zaman tesir etmiştir. Union görüşmelerinde, Roma yolculuğunda ve Türk beyliklerine karşı izlenen savaş politikasında etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Francesco Gattilusio'nun ölümünden sonra ailenin Bizans üzerinde önemli bir tesirinin kalmadığını belirtmek gerekir. Gattilusio ailesi adayı 107 yıl boyunca yönetmiştir ve Bizanslıların egemenlik haklarına saygı göstererek, hegemonyalarını Doğu'nun en önemlilerinden biri haline getirmeyi başarmıştır. Kontrolleri altındaki bölgelerin ekonomik gelişimi için çalışmışlar ve genişlemişlerdir.

Midilli Kısa Kroniği 1355-1462 yılları arasında Midilli merkez olmak üzere Ege adaları ve kıyılarında hüküm sürmüş bu ailenin hususi tarihi niteliğindedir. Bu yönüyle Midilli Kroniği isimlendirmesinin yanında Gattilusio ailesi Kroniği olarak isimlendirilebileceğini belirtmek gerekir. Tespiti yapılan kısa kronikler içinde Midilli ve Gattilusio ailesi ile ilgili bilgi veren iki kronikten biridir. Ancak P. Schreiner'in eserinde 31 numaralı diğer Midilli Kroniği ile veya herhangi bir başka kronik ile herhangi bir bağı yoktur. Midilli'de yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin tarihlendirilmesinde en önemli kaynak durumundadır. Midilli Kısa Kroniği'nin en değerli unsurlarından biri ikinci ve üçüncü bablarda 1384 Midilli depremi hakkında

---

⁴⁴ Ardılı da denilebilir.

⁴⁵ Kelimenin birinci anlamı sonuncudur, bağlamında en genç kardeş anlaşılmaktadır.

⁴⁶ Jacobo Palamede.

verdiği bilgilerdir. Zira 1384 yılında yaşanan deprem hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça kısıtlıdır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkarlı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar iki yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Ahrweiler, H. (1966). *Byzance et la mer: La marine de guerre, la politique et les institutions Maritimes de Byzance aux VIIe-XVe siècles*. Presses Universitaires De France.
- Çavuşdere, S. (2017). *Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler 1243-1353*. Yeditepe Yayınları.
- Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, Kabalcı Yayınevi. de Clavijo, Ruy Gonzáles. (2007). *Timur devrinde Kadis'ten Semerkant'a seyahat*. (Ö. R. Doğrul, Çev.). Kesit Yayınları.
- Dennis, G. T. (1965). The Short Chronicle of Lesbos 1355 – 1428. *Lesbiaka*, (5), 123-142.
- Dennis, G. T. (Ed.). (1977). *The letters of Manuel II Palaiologos*. CFHB 8.
- Dennis, G. T. (1982). *Byzantium and the Franks, 1350 – 1420*. Variorum Reprints, 3-22.
- Daş, M. (2009). Ortaçağ'da Foça şap madenlerinin Cenevizliler tarafından işletilmesi. *I. Türk Deniz Ticaret Tarihi Sempozyumu: İzmir ve Doğu Akdeniz*, 234-240.
- Holdefehr, K. (1993). *Lesbos Chios Samos und Ausflüge in die Westturkei: Pergamon, Izmir, Ephesos*. Express Reisehandbuch. Mundo Verlag.
- Kazhdan, A. (Ed.). (1991). "Gattilusio". *The Oxford Dictionary of Byzantium* içinde. Oxford University Press, 824.
- Kazhdan, A. (Ed.). (1991). "Lesbos". *The Oxford Dictionary of Byzantium* içinde. Oxford University Press, 1219.
- Kılıç, Ş. (2013). *Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora): Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları*. İthaki.
- Kılıç, Ş. (2013). Önemli bir Bizans Kısa Kroniği ve Osmanlı tarihine katkıları. *Tarih Dergisi*, 55, 31-80.
- Lampros, S. P. (1909). Midilli'de hüküm sürmüş Gattilusiolar tarihine katkı [Συμβολή εις τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Λέσβῳ δυναστευόντων Γατελούζων.], *Yeni Helen Hafızası*, 6(1), 39-48.
- Loenertz R. J. (Ed., Çev.). (1947). *Démétrius Cydonès: Correspondance*. (Studi e testi 208). C.II, Biblioteca Apostolica Vaticana, Epistula 273, 190-192.
- McEvedy, C. (2005). *Ortaçağ tarih atlası*. Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Miller, W. (1913). The Gattilusj of Lesbos (1355–1462). *Byzantinische Zeitschrift*, 22, 406 – 447.

- Moutzouri, I. (1962). Midilli'nin Ortaçağ Kalesi [Μεσαιωνικά κάστρα της Λέσβου]. *Midilli Araştırmaları Bülteni, Lesbiaka*, 50-68.
- Öden, Z. G. (1999). Karası Beyliği. TTK.
- Özkan, A. (2015) *Osmanlı'nın izinde: İmparatorluğun üç kıtadaki izleri*. Boyut-Hürriyet.
- Ponting, C. (2011). *Yeni bir bakış Açısıyla Dünya Tarihi*. Alfa Tarih.
- Rosen, W. (2014). *The Third Horseman: Climate Change and the Great Famine of the 14th Century*. Viking Penguin Group.
- Sağlam, H. S. (2019). Anadolu'daki armalı Ceneviz yazıtları. *Orta Çağ'da Anadolu'da kültürel karşılaşmalar 12-15. yüzyıllarda Anadolu'da İtalyanlar*. 13 Mayıs 2016 Ankara. Sempozyum Bildirileri. Koç Üniversitesi VEKAM, 99-130.
- Setton, K. M. (1991). *The Papacy and the Levant, 1204-1571, Volume 1, The Thirteenth and Fourteenth Centuries*. The American Philosophical Society.
- Schreiner, P. (1975-1979). *Die Byzantinischen Kleinchroniken, I-III*, CFHB 12.
- Tzimis, S., Yiannakas, V., Paraskeviadis ve P, Kourbanıou, B. (2006). *Midilli'nin Tarihi [Ιστορία της Λέσβου, Ζ' Έκδοση, Σύνδεσμος Φιλολόγων Ν. Λέσβου]*. Güney Midilli Filologları Derneği.
- Vasiliev, A. A. (2015). *Bizans İmparatorluğu tarihi*. Alfa Tarih.
- Wright, C. (2014). *The Gattilusio Lordships and the Aegean world, 1355-1462*. The Medieval Mediterranean. Brill.